

พุทธภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่นตามหลักสังคหวัตถุ 4* BUDDHIST LEADERSHIP FOR ADMINISTRATOR OF LOCAL GOVERNMENT ACCORDING TO SANGKHAHAWATTHU 4 PRINCIPLES

พระปลัดธันวา วิชชากร (พ่วงกุล)

Phrapalad Thanwa Witchakaro (Phuangkul)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: Thanwa.phu@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่น โดยการนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาอธิบายประกอบในการบริหารองค์กรปกครองท้องถิ่น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สังคมไทยได้รับความช่วยเหลือและการสนับสนุนจากสถาบันที่สำคัญอย่างหนึ่ง นั่นคือ สถาบันพระพุทธศาสนา หลักธรรมและคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันเป็นเวลานานกว่าสองพันปีแล้ว แต่ทุกหลักธรรมยังคงทันสมัยและสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นเครื่องดำเนินชีวิตและแนวทางในการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาสังคมในปัจจุบัน ความสำคัญของหลักธรรมดังกล่าวยังคงมีอยู่เสมอ การเป็นผู้นำนั้นไม่ใช่สิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้เอง แต่ต้องเกิดจากการสังเกต การเรียนรู้ การพัฒนาฝึกฝน และการมีคุณธรรมจริยธรรมที่ดี การที่ผู้นำนำหลักธรรมคำสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนามาใช้ในการบริหารงานนั้นเป็นสิ่งที่ทันสมัยสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ และสามารถนำมาปรับใช้ได้ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งเป็นหลักธรรมร่วมสมัยจากพระปัญญาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: พุทธภาวะผู้นำ; องค์กรปกครองท้องถิ่น; สังคหวัตถุ 4

Abstracts

This article aims to compile concepts regarding local administrative organizations and the leadership of local administrators by applying the four principles of Saṅgahavatthu (Four Bases of Social Solidarity) to explain the management of local administrative organizations. From past to present, Thai society has received support from one important institution: the Buddhist institution. The teachings of Lord Buddha, which have existed for over two thousand years since the time of the Buddha, remain relevant and can be applied as a guide for living and managing effectively. Additionally, these teachings contribute to solving current social problems. The importance of these principles endures. Leadership is not something that naturally arises; it comes from observation, learning, development, practice, and possessing good morals and ethics. The application of Buddhist teachings in management is modern, aligns with scientific principles, and can be adapted for efficient and effective work. These are

*Received August 29, 2024; Revised October 3, 2024; Accepted October 7, 2024

timeless principles, stemming from the wisdom of Lord Buddha, guiding life from the time of the Buddha to the present.

Keywords: Buddha – Leadership; Local Government; Sangahavatthu IV

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้เน้นเรื่องการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างเป็นทางการมากขึ้น การจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และเทศบาล ได้ถูกผลักดันเพื่อให้มีการกระจายอำนาจและการบริหารจัดการท้องถิ่นตามหลักการประชาธิปไตย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นองค์กรภาครัฐที่จัดตั้งขึ้นตามหลักการกระจายอำนาจ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบหลัก ได้แก่ รูปแบบทั่วไปที่ประกอบด้วย 3 ประเภท ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และรูปแบบพิเศษ ได้แก่ กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา หลักการนี้มีเป้าหมายเพื่อมอบอำนาจการปกครองบางส่วนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นได้โดยตรง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเหล่านี้ได้รับการจัดสรรบุคลากร งบประมาณ และมีอำนาจอิสระในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตนเอง ทั้งในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การวางระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ รวมถึงการจัดทำบริการและสวัสดิการสังคม เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน โดยยังคงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาล (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2559) ในปัจจุบัน การบริหารงานขององค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการบริหารอย่างมาก ซึ่งมุ่งเน้นไปที่การต้องการผู้นำที่มีทั้งความรู้และความสามารถ และที่สำคัญคือ ผู้นำที่มีคุณธรรม สังคมในปัจจุบันต้องการผู้นำที่ประกอบด้วยคุณสมบัติที่เหมาะสม สามารถปรับเปลี่ยนและตอบสนองความต้องการของคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความต้องการเหล่านี้เป็นตัวกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการตัดสินใจ หากสามารถเปลี่ยนความต้องการของคนได้ ก็จะสามารถเปลี่ยนแปลงตัวของคนนั้นได้เช่นกัน ดังนั้น ผู้นำจึงมีบทบาทสำคัญในการรวมพลังให้เกิดความร่วมมือร่วมใจไปสู่การเปลี่ยนแปลง ผู้นำต้องเป็นผู้ประสานงาน อำนวยความสะดวก ติดต่อดูแล ให้การสนับสนุน และช่วยเหลือผู้ร่วมงาน เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ (จิตาภา เร่งมีศรีสุข, 2560)

การบริหารงานขององค์กรนั้น “ผู้นำ” (Leader) ถือเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จขององค์กร เพราะผู้นำเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายหรือได้รับการยอมรับนับถือให้เป็นหัวหน้า ผู้ตัดสินใจ หรือผู้บริหาร ซึ่งมีหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงในการวางแผน สั่งการ กำกับดูแล และขับเคลื่อนให้บุคลากรปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุถึงความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยต้องทำงานร่วมกับผู้ใต้บังคับบัญชาหรือทีมงาน (รังสรรค์ ประเสริฐศรี, 2556) ผู้นำที่ดีจะสามารถพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ปฏิบัติงานของหน่วยงานให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำที่ดีต้องมีทั้งความรู้ ความสามารถ และภาวะผู้นำ ซึ่งเป็นศิลปะในการชี้แนะและส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติหน้าที่ด้วยความกระตือรือร้นและเต็มใจ มีความคิดริเริ่ม และสามารถดำรงไว้ซึ่งโครงสร้างของความคาดหวังและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในองค์กร ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการชี้แนะ สั่งการ และอำนวยการเพื่อให้ทุกคนมุ่งไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ (คณาพงษ์ พิงมี, 2562)

ดังที่ได้กล่าวมา การนำพุทธบูรณาการมาใช้ในการส่งเสริมการบริหารงานองค์กร โดยการน้อมนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปฏิบัติ ซึ่งได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตามที (อง.จตุกก. (ไทย) 21/39/51) ได้อธิบายไว้ว่า การนำคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาปฏิบัติ ผู้ที่

ปฏิบัติตามจะสามารถเห็นความจริงและรู้แจ้งได้ด้วยตนเอง และยังช่วยให้ผู้ปฏิบัติพันทุกข์ เข้าถึงความสุขและความบริสุทธิ์ภายในได้จริง ธรรมะของพระพุทธองค์เป็นความรู้อันบริสุทธิ์ที่สามารถเยียวยาและรักษาจิตใจของมวลมนุษยชาติให้หลุดพ้นจากความโลภ ความโกรธ และความหลง เมื่อจิตใจปราศจากสิ่งเหล่านี้ จิตใจย่อมสะอาดและบริสุทธิ์ ซึ่งนำไปสู่ความปรารถนาดีต่อกันและทำให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุข ความสำคัญของชุมชนจึงเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นตามมา กล่าวโดยสรุปได้ว่า การบริหารเป็นการใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการทำงาน โดยเป็นการทำงานร่วมกับคนและอาศัยความร่วมมือจากกลุ่มคนเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร ผู้นำท้องถิ่นถือเป็นจุดเล็กแต่สำคัญที่จะนำพาท้องถิ่นไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง การนำหลักธรรมมาปรับใช้ในการทำงานจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้การบริหารในพื้นที่หรือสังคมนั้น ๆ เป็นไปด้วยความเหมาะสม มีความสงบเรียบร้อย ยุติธรรม และสามัคคี ทั้งนี้ ผู้นำท้องถิ่นควรปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชนและสังคมโดยรวม

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยนำหลักธรรม ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 มาอธิบายประกอบ นอกจากนี้ยังเน้นถึงประโยชน์ของการนำหลักธรรมดังกล่าวไปใช้ในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นหลักธรรมร่วมสมัยที่มาจากพระปัญญาการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และได้รับการพิสูจน์จากการปฏิบัติของพุทธบริษัทว่าเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่สามารถนำมาใช้ได้ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน

แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดินที่แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ การบริหารราชการส่วนกลาง การบริหารราชการส่วนภูมิภาค และการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ซึ่งท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลบริหารทรัพยากรและพัฒนาท้องถิ่นตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ส่วนใหญ่แล้วให้ความหมายไว้ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันและอาจแตกต่างกันไปในรายละเอียด ผู้เขียนได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2547) กล่าวว่าไว้ว่า องค์กรที่มีพื้นที่อาณาเขตของตนเอง มีประชากรและมีรายได้ตามที่หลักเกณฑ์กำหนด มีอำนาจและอิสระในการปกครองตนเอง รวมถึงการบริหารการคลังของตนเอง และมีอำนาจหน้าที่ในการให้บริการในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนในพื้นที่ ประชาชนเหล่านี้จะมีส่วนร่วมในการบริหารและปกครองตนเอง ผ่านการตัดสินใจแก้ไขปัญหาในชุมชน และการเลือกตั้งตัวแทนในสภาท้องถิ่น

วิชุกร นาครธน (2549) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การปกครองท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของการปกครองประเทศ โดยที่รัฐบาลได้กระจายอำนาจการบริหารจัดการเกี่ยวกับภารกิจและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้แก่ท้องถิ่น ซึ่งดำเนินการภายใต้กฎหมายที่ให้อำนาจในการจัดกิจกรรมและบริการสาธารณะที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยยึดหลักความยืดหยุ่น คล่องตัว และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น รัฐบาลท้องถิ่นจึงเป็นรัฐบาลของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน

ธันยวัฒน์ รัตนศักดิ์ (2555) ได้กล่าวว่า การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่รัฐบาลกลางกระจายอำนาจการปกครองและการบริหารไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ โดยที่รัฐบาลกลางยังคงมีอำนาจในการกำหนดนโยบายและควบคุมการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายที่กำหนดไว้

โกวิทย์ พวงงาม (2559) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การปกครองท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นด้วยตนเอง หรือบางส่วนในการบริหารท้องถิ่น โดยประชาชนมีอำนาจใน

การตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการสาธารณะของท้องถิ่นอย่างชัดเจน มีพื้นที่รับผิดชอบที่ชัดเจน มีผู้บริหารและสภาท้องถิ่นที่ได้รับเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า 1. การปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง การจัดการและบริหารปกครองท้องถิ่นโดยคนในท้องถิ่นเอง ซึ่งกระทำการผ่านการเลือกบุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาดำเนินการปกครอง 2. การปกครองท้องถิ่น มีอำนาจอิสระและขอบเขตอำนาจที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของความเจริญและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น 3. การปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีสิทธิตามกฎหมายในการดำเนินการ ซึ่งรวมถึงสิทธิในการตรากฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสิทธิในการกำหนดงบประมาณ และ 4. ประชาชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการปกครองที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นเอง เป็นต้น

ความหมายของภาวะผู้นำ (Leadership)

องค์กรใดก็ตามจะต้องมีกลุ่มคนที่มารวมตัวกันภายใต้กรอบขององค์กรนั้น และตามธรรมชาติแล้วจะมีการเกิดขึ้นของผู้นำและผู้ตาม ผู้นำจึงมีบทบาทและความสำคัญอย่างมาก อย่างไรก็ตาม หลายองค์กรต้องเผชิญกับปัญหาที่มีผู้บริหารที่ขาดภาวะผู้นำ หรือมีรูปแบบความเป็นผู้นำที่ไม่เหมาะสม ภาวะผู้นำ (Leadership) ตามทัศนะของนักวิชาการทั่วไปนั้นมีการให้ความหมายที่หลากหลาย เพื่อให้เข้าใจเรื่องนี้ได้อย่างครอบคลุมยิ่งขึ้น ผู้เขียนได้สรุปแนวคิดที่น่าสนใจดังนี้

นิพนธ์ ศศิธรเสาวภา (2560) ได้กล่าวว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการบังคับบัญชาและชักนำบุคคลอื่นให้ร่วมกันทำงานเพื่อบรรลุจุดหมายที่ตั้งงาม โดยบุคคลนั้นจะต้องได้รับการยอมรับและยกย่องจากผู้อื่น รวมทั้งสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือจากทีมงาน ผู้นำจะมีบทบาทในการอำนวยความสะดวก สั่งการ และประสานงานโดยใช้อำนาจหน้าที่ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้

ชัยเสกสรรค์ พรหมศรี (2561) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการที่ผู้นำสามารถโน้มน้าวหรือจูงใจบุคคลในองค์กรให้ทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด ผู้นำจะต้องใช้ศิลปะในการโน้มน้าวและชักจูงบุคคลในองค์กรให้คล้อยตาม

ชนาพร พิทยาบุรณ์ (2561) ได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำเพิ่มเติมว่า เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ความสามารถ และพฤติกรรมของผู้นำ โดยผู้นำจะใช้อิทธิพลเหนือผู้ตามเพื่อให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ไม่ใช่การบีบบังคับหรือกดขี่ แต่เป็นการใช้บาร์มีและการจูงใจ เพื่อช่วยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นความสำคัญของงาน เข้าใจภาพรวมขององค์กร และมองเห็นทิศทางและเป้าหมายได้อย่างชัดเจน อย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำคือศิลปะในการที่ผู้นำประยุกต์ใช้ความรู้และความสามารถในการจูงใจหรือชักนำผู้อื่นให้ปฏิบัติภารกิจของกลุ่มหรือองค์กรจนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผู้นำที่ดีต้องมีความสามารถในการตัดสินใจที่ดี สามารถสร้างและสื่อสารวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนได้ อย่างไรก็ตาม ผู้นำคนเดียวไม่สามารถทำให้องค์กรประสบความสำเร็จได้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทีมงานและผู้ร่วมงานทุกคน

ประเภทของผู้นำ (Types of Leadership)

การเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการองค์กรและการพัฒนาทีมงาน ได้มีนักวิชาการได้แบ่งประเภทของผู้นำ ผู้เขียนสามารถสรุปได้ ดังนี้

Kurt Lewin (1935) ได้เสนอแนวความคิดการเป็นผู้นำที่แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ ผู้นำแบบ Authoritarian (เผด็จการ) ในรูปแบบนี้ ผู้นำจะตัดสินใจทุกอย่างโดยไม่เปิดโอกาสให้สมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วม ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดความเครียดและความไม่พอใจในกลุ่ม แม้ว่าจะมีประสิทธิภาพในการตัดสินใจในช่วงเวลาสั้น ๆ แต่ในระยะยาวอาจทำให้ขวัญกำลังใจของทีมลดลง

ผู้นำแบบ Democratic (ประชาธิปไตย) ผู้นำในรูปแบบนี้จะเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งช่วยสร้างบรรยากาศในการทำงานที่ดีขึ้น เพิ่มความคิดสร้างสรรค์และความร่วมมือ นอกจากนี้ยังสามารถทำให้สมาชิกในกลุ่มรู้สึกมีคุณค่าและมีส่วนร่วมในความสำเร็จของทีม

ผู้นำแบบ Laissez-faire (ปล่อยให้เป็นไป) ผู้นำในแนวทางนี้จะให้เสรีภาพแก่สมาชิกในการทำงาน โดยไม่มีการควบคุมหรือแนะนำ ซึ่งในบางกรณีอาจนำไปสู่ความไม่มีระเบียบและไม่ประสบความสำเร็จ แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมได้เช่นกัน

Likert's Michigan Model (1961) ได้เสนอแนวความคิดการเป็นผู้นำที่แบ่งออกเป็น 4 รูปแบบได้แก่

System 1 (Exploitative Authoritative) ระบบนี้มีการควบคุมอย่างเข้มงวด โดยผู้นำจะตัดสินใจทุกอย่างและไม่มีควมไว้วางใจในสมาชิก ส่งผลให้เกิดบรรยากาศที่เครียดและไม่เป็นมิตร

System 2 (Benevolent Authoritative) ระบบนี้ยังคงมีการควบคุมจากผู้นำ แต่มีความเอาใจใส่และแสดงความสนใจต่อสมาชิกมากขึ้น การดูแลมากขึ้น

System 3 (Consultative) ในระบบนี้ ผู้นำจะให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยการปรึกษาหารือก่อนการตัดสินใจสำคัญ ทำให้สมาชิกรู้สึกมีส่วนร่วมและมีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์

System 4 (Participative) ระบบที่มีการบริหารแบบมีส่วนร่วมสูง สมาชิกทุกคนมีสิทธิในการตัดสินใจและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาองค์กร ส่งผลให้เกิดบรรยากาศของความร่วมมือและความคิดสร้างสรรค์ที่สูงขึ้น

กล่าวโดยสรุป คือ การเป็นผู้นำที่ดีต้องเน้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิกในองค์กร โดยมีการเน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมและความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน แนวคิดเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถบริหารทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ยังส่งเสริมการสร้างบรรยากาศในการทำงานที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาทีมและองค์กรในระยะยาว

หลักสังคหวัตถุ 4 สำหรับผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนไว้ เป็นประโยชน์ทั้งแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความรักใคร่กลมเกลียวและความสามัคคีในหมู่ผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่น หลักสังคหวัตถุ 4 ประการ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา โดยมีรายละเอียดดังแสดงในภาพที่ 1 ดังนี้

แผนภาพที่ 1 หลักสังคหวัตถุทั้ง 4 ประการ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า (อง.จตุกก. (ไทย) 21/39/51) ได้ตรัสถึงสังคหวัตถุ 4 ไว้ว่า ดุริยภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ 4 ประการนี้ 4 ประการเป็นไฉน คือ ทาน การให้เพื่อยุชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก อตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ สมนัตตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ ดุริยภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ 4 ประการนี้แล บุคคลใดที่มีวาจาน่ารัก มีความประพฤติที่เป็นประโยชน์ และเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอในธรรม ธรรมเหล่านี้จะกลายเป็นเครื่องพญังโลก ประดุจสลักเพลที่ควบคุมให้รถสามารถแล่นไปได้ ฉะนั้น หากขาดธรรมเครื่องพญัง เหล่านี้ มารดา บิดา ก็อาจไม่ได้รับความนับถือหรือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตร แต่เนื่องจากบัณฑิตได้พิจารณาเห็น ธรรมเครื่องพญังเหล่านี้ พวกเขาจึงได้รับความยกย่องและเป็นที่น่าสรรเสริญ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2560) ได้กล่าวว่า สังคหวัตถุ หมายถึง ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน ประกอบด้วย 1. ทาน คือ การให้ การเสียสละ และการแบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของหรือทรัพยากรต่าง ๆ 2. ปิยวาจา คือ การใช้วาจาสุภาพ ไพเราะ เป็นที่รัก และสร้างความสมานสามัคคีในหมู่คน 3. อตถจริยา คือ ความขวนขวายในการช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ และการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์เพื่อส่วนรวม 4. สมนัตตตา คือ การทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ และมีความเสมอภาคในทุกสถานการณ์ ดังที่ ไสว มาลาทอง (2552) ได้กล่าวว่า หลักสังคหวัตถุเป็นหลักธรรมที่ช่วยยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น สร้างความผูกมิตรและเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ 1. ทาน คือ การให้ การเสียสละ และการเอื้อเพื่อแบ่งปันสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น 2. ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน และจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย เว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด หรือใช้คำหยาบ 3. อตถจริยา คือ การประพฤติด้วยการสงเคราะห์ในสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์ 4. สมนัตตตา คือ การประพฤติตนเสมอต้นเสมอปลาย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า สังคหวัตถุทั้ง 4 ประการนี้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจตนเองและผู้อื่นได้ โดยจะก่อให้เกิดความเคารพ ความรัก และความนับถือต่อกัน ซึ่งจะนำไปสู่

ความสุขและความเจริญตามที่ปรารถนา นับว่าเป็นพุทธวิธีที่สามารถครองใจคนและยึดเหนี่ยวน้ำใจคนไว้ได้อย่างมั่นคงและถาวร

หลักธรรมในสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย

สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วยหลักธรรม 4 ข้อ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา โดยมีรายละเอียดแต่ละข้อดังนี้

1. ทาน (Giving offering) คือ การให้การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยการให้สิ่งของ หรือให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนด้วยน้ำใจไมตรีมีความโอบอ้อมอารี จะช่วยผูกใจคนไว้ได้ การทำทานจะไม่สูญเปล่า ผู้ที่ให้สิ่งที่ดีย่อมได้รับสิ่งที่ดีตอบแทน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) ดังนั้น ทาน คือ การให้ที่เสียสละ แบ่งปันแก่ผู้อื่น เช่น การให้รางวัล สวัสดิการที่ดี เป็นต้น

2. ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ (Kindly Speech) คือ การพูดวาจาที่ไพเราะ ฟังแล้วเกิดความชื่นใจ เบิกบานใจ สิ่งที่เราจะพูดนั้นต้องเป็นเรื่องจริง สุภาพไพเราะนมนวล พูดแล้วเกิดประโยชน์ พูดด้วยจิตที่มีเมตตา พูดด้วยความคิดที่สร้างสรรค์ ก่อเกิดกำลังใจ เช่น การควบคุมการจูงใจ (เพ็ญภา พลัฒิม, 2559) ดังนั้น ปิยวาจา คือ วาจาที่ไพเราะ เป็นที่รัก และกำลังใจที่ซาบซึ้งในใจคน เป็นต้น

3. อตถจริยา (Useful Conduct) คือ การทำตนให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น ต่อสังคมที่ตนอาศัยอยู่ รวมถึงต่อประเทศชาติ คือการละเว้นจากการกระทำสิ่งที่เป็นโทษ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้งทางกาย วาจา และใจ ในทุกเวลาและทุกโอกาส (พระวิวัฒน์ รอดสุข, 2550) ดังนั้น อตถจริยา คือ การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น เป็นต้น

4. สมานัตตตา (Even And Equal Treatment) หมายถึง การทำตนให้เสมอต้นเสมอปลาย วางตนให้เหมาะสมกับฐานะและตำแหน่งหน้าที่การงาน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และสามารถร่วมทุกข์ร่วมสุขกับผู้อื่นได้ หลักธรรมนี้ หากผู้นำหรือบุคคลใดนำไปปฏิบัติ ก็จะช่วยให้เกิดความมั่นคงและก้าวหน้าในหน้าที่การงาน อีกทั้งยังเป็นที่รักและเคารพของผู้อื่น (เพ็ญภา พลัฒิม, 2559)

ดังนั้น สมานัตตตา หมายถึง การมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย มีจิตใจที่หนักแน่น ไม่เอนเอียงไปทางใดเพราะคำด่าหรือคำชม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า สังคหวัตถุทั้ง 4 ประการ ได้แก่ 1. ทาน คือ การให้ การเสียสละ และการแบ่งปันเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น 2. ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยคำที่ไพเราะและอ่อนหวาน 3. อตถจริยา คือ การประพฤติตนในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น และ 4. สมานัตตตา คือ การมีความประพฤติเสมอต้นเสมอปลาย มีจิตใจที่หนักแน่น ไม่เอนเอียงไปทางใดเพราะคำด่าหรือคำชม การประพฤติตนตามหลักเหล่านี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น

สรุป

คุณสมบัติของผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นกลยุทธ์ในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้นำที่มีคุณสมบัติดังกล่าวจะสามารถสร้างสัมพันธภาพกับประชาชนได้อย่างมั่นคงและทำให้ประชาชนยอมรับผู้นำที่ตนเลือกมาให้ดำรงตำแหน่งอย่างชอบธรรม ผู้นำที่ดีจะต้องมีอำนาจความรู้ความสามารถ อิทธิพล ศิลปะ และคุณธรรมในการสร้างแรงจูงใจให้ผู้อื่นกระทำหรือดำเนินกิจการต่าง ๆ ให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้การที่ผู้นำท้องถิ่นได้นำหลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้ถือว่าเป็นการประยุกต์หลักธรรมที่ช่วยในการประสานหมู่คณะให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งประกอบด้วย 1. ทาน การให้ การเสียสละ และการแบ่งปันแก่ผู้อื่น มีน้ำใจต่อกัน ทั้งในรูปแบบของวัตถุสิ่งของและการแบ่งปันน้ำใจ เป็นคนไม่เห็นแก่ตัว 2. ปิยวาจา การพูดจาที่ไพเราะ สุภาพ และเป็นที่รัก รู้จักใช้คำพูดที่เป็นกำลังใจและส่งเสริมการดำเนินงานและ

ชีวิตของผู้อื่น 3. อรรถจริยา การช่วยเหลือและบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น 4) สมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย และสามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้คุณสมบัติเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้นำหรือผู้ปกครองท้องถิ่นควรมีอยู่แล้วในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ ผู้นำท้องถิ่นถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการนำพาท้องถิ่นไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง และเป็นบุคคลที่สามารถลดปัญหาต่าง ๆ ของประชาชนได้ การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาปรับใช้ในการทำงานจะช่วยให้การบริหารในพื้นที่หรือสังคมนั้น ๆ เป็นไปอย่างเหมาะสม มีความสงบเรียบร้อย ยุติธรรม และสามัคคี ทำให้ผู้นำท้องถิ่นปฏิบัติตนเป็นผู้นำที่ดีต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2559). *การกล่าวหาการข่มขู่ความผิด ข้อทักท้วงและพฤติกรรมการกระทำ ความผิดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2559). *การปกครองท้องถิ่นไทย: หลักการและมิติใหม่ในอนาคต* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- คณาพงษ์ พิงมี. (2562). *ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย* (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จิตาภา เร่งมีศรีสุข. (2560). *พุทธภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา* (รายงานการวิจัย). สุพรรณบุรี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.
- ชนาพร พิทยาบุรณ์. (2560). การสื่อสารของผู้นำกับการเปลี่ยนแปลงสังคม. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต*. 12(2), 62-72.
- ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. (2561). *ภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารองค์การ: แนวคิด ทฤษฎีและกรณีศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปัญญางาม.
- ธันยวัฒน์ รัตนศักดิ์. (2555). *การบริหารราชการไทย*. เชียงใหม่: สำนักวิชารัฐประศาสนศาสตร์คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2547). *การปกครองท้องถิ่นไทย: ศึกษาองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิพนธ์ ศศิธรเสาวภา. (2560). *ภาวะผู้นำกับการปกครองท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2560). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 25). กรุงเทพฯ: ผลิตัณม์.
- พระวิริวัฒน์ รอดสุขโข. (2550). *เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ไตรลักษณ์ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและการสอนตามปกติ* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เพ็ญญา พลัณนิม. (2559). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรีเขต 2* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2556). *การบริหารองค์การภาครัฐ (Public Organization Administration)* (พิมพ์ครั้งที่ 10). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิชชุกร นาคธน. (2549). *ระบบการปกครองท้องถิ่นของประเทศไทย*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ไสว. (2552). *คู่มือดำเนินงานเสริมสร้างศีลธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- Lewin, K. (1935). *A Dynamic Theory of Personality*. New York: McGraw-Hill.
- Likert, R. (1961). *New Patterns of Management*. New York: McGraw-Hill.

